

BARANYI ZSUZSANNA:

A KÖZÉPISKOLÁSOK BESZÉDMŰVÉSZETI VETÉLKEDŐI A SZGNYN KERETÉBEN

A Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok rendezvénysorozatában 1991-től szerepel beszédverseny a középiskolák tanulói számára.

A beszéd az emberi viselkedés nem elhanyagolható része. A szóhasználatról és a mondatszerkesztéstől, valamint a témaválasztástól és a kiejtéstől függően lehet kulturált és kifejező vagy kulturálatlan és kifejezéstelen a közölnivaló és a beszéd. Éppen ezért a szép és helyes beszéd fejlesztése összetett nevelési és oktatási feladat.

Az egyes és hatékony beszéd elsajátítása rendkívül fontos, ám kicsit sem egyszerű és könnyű folyamat. Az emberek közötti kommunikációt ugyanis rengeteg tényező befolyásolja: a beszéd-készség, a közlést kísérő emberi megnyilatkozások, sőt az érzékenység is. A beszélőnek tehát tudatában kell lennie a nyelvhasználat mindnyájunkra érvényes kötöttségeivel, szabályaival.

Amikor 1991-ben az adai SZGNYN szervezőbizottsága úgy döntött, hogy új versenykategóriával bővíti a Nyelvművelő Napok műsorát, elsődleges célunk a középiskolások beszédművelése volt. Egyre gyakrabban hangzik el az a szomorú megállapítás, hogy már beszélgetni sem igen tudunk egymással. A tapasztalat sajnos igazolja ezt a kijelentést, hisz főleg a fiatalok körében egyre üresebb, felszíneesebb és igénytelenebb a beszélgetés. Az iskolai anyanyelvoktatás, és a családi nevelés nem bizonyul elegendőnek a helyes és kulturált beszéd kialakításában. Új lehetőséget és alkalmat kerestünk a helyes nyelvhasználat fontosságának tudatosításában, ugyanakkor ösztönzést és bátorítást akartunk adni a nyelv önálló, kreatív használatára.

Sokat töprengtünk azon, hogyan tudnánk olyan beszédversenyt tartani, ahol egy irodalmi alkotás művészi interpretálása mellett legfőbb követelmény a szép, szabatos, helyes magyar beszéd lehet. A prózamondó versenyeken ugyanis a hangsúly a művek érzelmi megközelítésén van. De ugyanilyen fontos az író gondolatának a közlése is, ami szükségessé teszi, hogy ne csak érzelmileg, hanem gondolati síkon érzelemmel közelítsünk a műhöz. Márpedig ha egy író gondolatát akarjuk közölni, akkor a művészi előadásnak arra kell törekedni, hogy a hallgatóságot érzelmileg és értelmileg is megérintse. A szabadon választott prózai mű előadásával a versenyzők ennek a követelménynek tehetnek eleget, vagyis a gondolati tartalom közlése során szükség van érzelmi azonosulásra, a lélek lángjára. Így a vetélkedő első menetében a tanulók szabadon választott prózai művet adnak elő kétperces időtartamban. Ezzel azonban nem tettünk eleget teljesen a kitűzött célunknak. A művészi interpretálás ugyanis nem ad lehetőséget a nyelv önálló, teremtő használatára. A verseny második fordulójában a tanulóknak azt a feladatot adtuk, hogy egy ismeretlen szöveg tízperces memorizálása után annak lényegét, üzenetét átadják, saját szavaikkal újraformálják. A vetélkedő második fordulójának követelménye a szép és szabatos mondatformálás, folyékony beszéd, választékos stílus. Fontos az is, hogy a versenyző a szöveg üzenetét logikusan megszerkesztve interpretálja, sőt saját gondolatait is hozzáfűzze. Itt már nem elegendő a veleszületett előadói készség, ugyanis szükség van a jó beszédképességre, gazdag szókincsre, bizonyos szónoki tehetségre és nem utolsósorban a versenyző magabiztos fellépésére.

A beszédverseny két fordulójával sikerült egy magasabb szintű követelményrendszert támasztanunk a versenyzőkkel szemben és a kitűzött cél eléréséhez megfelelő formát találnunk.

Az eltelt kilenc év is ezt bizonyítja, hisz a verseny iránti érdeklődés növekvő tendenciát mutat. Az is fontos tényező, hogy a ver-

senyt a Belgrádi Oktatásügyi Minisztériumban is bejegyeztettük. Erre azért volt szükség, hogy az iskolaigazgatók ne gördítsenek akadályt a felkészítő tanárok és a versenyző tanulók elé, és engedélyezzék a szabadnapot, valamint a lehetőségtől függően járuljanak hozzá az útiköltség megtérítéséhez. Az első néhány esztendőben gyakran azt tapasztaltuk, hogy az iskoláknak nem állt érdekében a verseny támogatása, ugyanis az iskoláknak a versenyeken elért eredményekről szóló jelentésekben nem lehetett beírni a részvételt és a megszerzett helyezéseket, mert a Minisztérium azt nem regisztrálta és értékelte az adott iskola javára.

Szabó Szabados Ilona, a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület elnökségi tagja és a Szarvas Gábor Könyvtár korábbi igazgatónője vállalta, hogy kérelmezze a vetélkedő bejegyzését a Belgrádi Oktatásügyi Minisztérium által jóváhagyott versenyek közé. Így az utóbbi egy-két évben rendezvényeinken jelen volt Uglár Fazekas Katalin, a Minisztérium által kinevezett tanfelügyelő. Rendezvényünket a Tartományi Kisebbségügyi Titkárság is támogatja. Elértük, hogy az iskolák, ha nem is serkentik, de legalább nem gátolják és kurtítják a beszédverseny megszervezését és megtartását.

A verseny menete

A SZGNYN szervezőbizottsága minden évben már a tanévkezdésre, szeptember 1-jére közzéteszi a felhívást a beszédversenyen való részvételre a sajtóban, rádióban. A felhívást szerb nyelven is postázzuk minden olyan vajdasági középiskolába, ahol magyar tananyelvű oktató-nevelő munka folyik, mégpedig az iskolaigazgatók és a magyar szakos tanárok részére. Ezenkívül értesítjük a magyar művelődési és amatőr egyesületeket is. Iskolánként, illetve egyesületenként két tanuló jelentkezését várjuk szeptember végéig. A versenyt a SZGNYN keretében rendszerint október hónap második hétvégén tartjuk. A középiskolák

beszédversenyére csütörtökönként a rendezvény első napján dél-
előtt 9 órától kerül sor.

Az ünnepélyes megnyitón a helyi önkormányzat képviselői
üdvözik a résztvevőket és nyitják meg a SZGNYN rendezvény-
sorozatát, majd kis kultúrműsor előzi meg a versenyt, melyben
leginkább községünk középiskolásai és a Bartók Béla Zeneisko-
la diákjai szerepelnek.

A beszédverseny szabályait és menetét, valamint egyéb tudni-
valókat a versenyzők számára a vetélkedő vezetője ismerteti:

1991-ben Molnár Csikós László egyetemi tanár

1992-től Bajúsz Gődér Erzsébet magyartanár

1997-től mostanáig Baranyi Zsuzsanna magyartanár.

A zsűri tagjainak bemutatása, majd a versenyzés sorrendjének
meghatározása után következik a verseny.

A verseny két részből áll:

Az első fordulóban a versenyzők az általuk szabadon válasz-
tott 2 perces prózai szöveget adják elő.

A második részben egy általuk ismeretlen szöveget 10 percig
olvasgatnak, tanulmányozhatnak, amit egyéni módon, emléke-
zetből kell elmondani. A versenyzők egyesével jönnek be az elő-
adóterembe, tehát az előttük elhangzott produkciókat nem hall-
gathatják meg. A sorszámok szerint minden versenyző valamivel
később kapja kézbe a szöveget, hogy kb. azonos idejük legyen
összeállítani mondanivalójukat és felkészülni az előadásra.

A verseny két fordulója között 15-20 perces szünetben uzson-
nával kínáljuk a versenyzőket és a kísérő tanárokat. A verseny
és az eredményhirdetés közötti szünetet is tartalmassá tesszük. A
versenyzők megtekinthetik a kiállítást, amely a SZGNYN kísérő
rendezvénye, vagy beszédművészeti gyakorlatokon vehetnek
részt.

Végül a beszédverseny értékelése, az eredményhirdetés és a
dijkiosztás van soron. A versenyzőket az adatai Műszaki Iskola ta-

nulói látják vendégül a nap folyamán és kalauzolják a rendezvény során.

A versenyzési sorrend

Az esetleges részrehajlás elkerülése végett a tanulók teljesen ismeretlenül versenyeznek. A kezdéskor minden versenyző húz egy sorszámot, ruhájára tűzi, hogy a bírálóbizottság és a közönség is jól láthassa. Ez a szám a fellépési sorrend száma. A versenyzők csak eredményhirdetéskor mutatkoznak be.

A sorszámokat úgy készítjük el, hogy a tanulók a hátlapjára felírthassák az adataikat, a felkészítő tanár nevét és az előadott szöveg szerzőjét, címét.

Bemutakozás után az adatlapokat összegyűjtjük.

A bírálóbizottság tagjai

A bírálóbizottság tagjait a SZGYNY szervezőbizottsága kéri fel és nevezi ki. A zsűri összetételének megválasztásakor fő szempontunk az, hogy hozzáértő, a beszédművelésben járatos személyeket kérjük fel. Az elmúlt években helybéli, vidéki és az anyaországból való jeles közéleti személyiségek vállalták a zsűrizést. Eddig a bírálóbizottság tagjai voltak:

Dudás Károly, író

Csányi Erzsébet, az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének tanára

Molnár Csikós László, az újvidéki Magyar Tanszék a zombori Tanítóképző Kar tanára

Hajnal Jenő, a zentai Thurzó Lajos Közművelődési Központ igazgatója

Vincze Erzsébet, nyugalmazott magyartanárnő

Wacha Imre, egyetemi adjunktus, Budapest, Eötvös Lóránt Tudományegyetem

Kun János, debreceni tanár és előadóművész

Krekity Olga, a Vajdasági Magyar Versmondó Egyesület elnöke.

A zsűri tagjai minden alkalommal részletes értékelést adtak az elhangzott produkcióról. Véleményezték a beszédtechnikát, a szövegválasztást, a hangsúlyt és hanglejtést, az előadói teljesítményt, valamint a versenyzők önálló nyelvhasználatát. Kiemelték a pozitívumokat, rámutattak a hiányosságokra és tanácsokat adtak a versenyzőknek.

A bírálóbizottság döntései minden alkalommal korrektak, becsületesek és helyénvalóak voltak, amit a versenyzők, a felkészítők és a közönség reagálásai is igazoltak. Egyetlen észrevétel és kérés az volt, hogy a zsűri ne stopperórával mérje a két perces időtartamot a szabadon választott prózai szövegek előadásakor. Amikor is szigorú következetességgel leállították a versenyzőket mert kifutottak az időből, megfosztották a hallgatóságot a mű csattanójától, a versenyzőket pedig az előadás teljességétől, tehát a produkció befejezetlen maradt. Az észrevételt helyénvalónak tartottuk a szervezőbizottság és a zsűri tagjaival. Azóta csak abban az esetben állítja le a zsűri a versenyzőt, ha drasztikusan átlépi a megszabott időtartamot.

A bírálóbizottság tagjainak egy évben sem volt könnyű dolguk, hisz össze kellett vetni és értékelni a versenyzőknek mindkét fordulóban nyújtott teljesítményét, mégis minden alkalommal hozzáértő, alaposan átgondolt, mérlegelt és értékelt döntést hoztak.

A verseny résztvevői

A verseny felhívásra minden évben szép számban jelentkeztek a középiskolás tanulók gimnáziumokból, szakközépiskolákból egyaránt.

Az első, 1991-ben megtartott, mondhatnánk kísérleti jellegű beszédverseny sikerén felbuzdulva, egyre több községből jelent-

keztek versenyzők.

1992-ben Szabadka, Topolya, Szenttamás, Ada, Zenta, Újvidék 12 középiskolájából 23 magyar ajkú tanuló és Magyarországról, Veszprémből 2 diák vett részt a beszédversenyen.

1993-ban még két községből, Becséről és Csókáról is jelentkeztek, a határon túlról pedig Bonyhádról érkeztek versenyzők.

1994-ben a vajdasági középiskolákból 25 magyar ajkú diák, valamint Magyarországról, Makóról 2 diák versenyzett.

1995-ben 25 tanuló jelentkezett vajdaság középiskolaiból, és a határon túlról Gyergyóalfaluból, Makóról és Szentesről.

1996-ban Bonyhádról, Szentesről, Makóról, Újvidékről, Becséről, Zentáról, Csókáról, Topolyáról, Szabadkáról és Adáról összesen 27 tanuló nevezett be a beszédversenyre.

1997-ben 13 vajdasági és a makói középiskolákból érkeztek versenyzők.

1998-ban 27 versenyző érkezett. Első ízben vettek rész a becskerekai (Zrenjanin) középiskolások a beszédversenyen. A határon túlról ebben az évben csak a romániai Gyergyóalfaluból jöttek diákok.

1999-ben 7 község 12 középiskolájából és 1 művelődési egyesületből összesen 24 versenyző jött el a középiskolások beszédversenyére.

A létszámot illetően nem volt nagy eltérés az elmúlt évek beszédversenyein. Annak ellenére, hogy üzemanyaghiány és anyagi gondok nehezítették a közlekedést, a benevezett versenyzők csak néhány alkalommal nem tudtak részt venni a vetélkedőn. Pl. Kikindáról 1994-ben és Zrenjaninból 1999-ben, míg a határon túlról többször nem érkeztek meg a diákok és kísérőik.

Azt tapasztaltuk, hogy a tanulók minden alkalommal jól érezték magukat és igyekeztek középiskolás éveik alatt többször is eljutni az adai Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok beszédversenyére. Örömmel találkoztunk újra a már ismerős arcokkal. Sőt,

néhányan a középiskola befejezése után is eljöttek nézőként, hogy felidézzék a régi emlékeket és biztatást adjanak a versenyzőknek.

A szabadon választott prózai és kötelező szövegekről

A verseny első részében szabadon választott prózai szöveget kell előadni kétperces időtartamban. A szövegválasztás igen gazdag és sokszínű volt úgy hangulati, mint tartalmi szempontból. A klasszikus magyar és világirodalom prózai alkotásaiból épp oly gyakran választottak részletet a versenyzők, mint a modern irodalmi művekből. Hangulata és tartalma, valamint rövid terjedelme miatt valamivel gyakrabban hallottunk részletet Örkény István Egyperces novelláiból. A szövegválasztás szinte mindig megfelelt a tanulók elvárásának és személyiségének. A tanulók nyilatkozatai alapján tudjuk, hogy a szöveg gondolati tartalma és üzenete éppen olyan fontos szempont a választáskor, mint a jó előadhatóság. A szabadon választott szövegek gyakran hordoznak mély és nagyon időszerű mondanivalót, amelyek helyezettünkre utalnak vagy a mai modern életvitel buktatóira mutatnak. Íme néhány példa: Móricz Zsigmond: Rokonok, Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem, Örkény István: A légy, Karel Čapek: Kínos története, de népmesét vagy annak részletét is szívesen mondtak a versenyzők.

A sokszínű és gazdag szövegválasztás is igazolja, hogy a fiatalok tudatosan, tervszerűen készülnek fel a versenyre.

A kötelező szöveget minden évben a szervezők jelölik ki. A választásnál fontos szempont, hogy nevelő célzatú legyen, ismereteket nyújtson és önálló gondolatok kialakítására serkentse a versenyzőket. A szöveggel 10 percig ismerkedhetnek, majd egyéni módon, folyamatos előadásban, választékos nyelvezettel elő kell adniuk. A versenyzők az övéket megelőző produkciókat nem hallhatják és a szöveget a fellépés sorrendjében kapják meg,

hogy egyenlő esélyekkel készüljenek fel az előadásra. A beszédverseny kötelező szövegének tematikája változatos. Volt már helytörténeti, néprajzi, élettani és nyelvészeti tartalmú szöveg. Egy alkalommal 1994-ben próbálkoztunk a családi életből kiragadott mozzanatról szóló, befejezetlen szöveget adni, amit a versenyzőknek kellett egyéni módon, ötletesen befejezniük. A feladat aránylag könnyűnek bizonyult, és a színjátszás felé tolta el az előadásokat. Ami célunk pedig elsősorban a beszédkészség és nyelvhasználat megítélése és fejlesztése, ezért ezt a módot többé nem alkalmaztuk. Komoly erőpróbának számított Illyés Gyula Magyar beszéd c. tanulmányából, Kosztolányi Dezső Nyelv és lélek c. művéből, László-Bencsik Sándor Vallomás az anyanyelvről és Péntek János Beszélni kell! c. írásából kiragadott részlet. Néhányan megtorpantak ugyan, de a legtöbb versenyzőnek sikerült megoldania a feladatot. A legjobbak csodálatosan szép és önálló gondolatfűzérral tették gazdaggá és élvezetessé produkciójukat, ami igazán meggyőző erejű élményt nyújtott a hallgatóságnak.

Az 1997-ben megtartott SZGNYN beszédversenyének kötelező szövege: László Bencsik Sándor Vallomás az anyanyelvről (részlet).

Díjak és jutalmak

A beszédverseny végén a zsűri összegezi a két forduló eredményeit és ismerteti a vetélkedő díjazottjait. A szervezőbizottság díjait az 1. a 2. és 3. helyezett versenyző kapja. Ezenkívül a zsűri ítéli oda a különdíjakat is, amit a különböző egyesületek és civil szervezetek ajánlanak fel.

1992-től az 1. helyezett tanuló vándorserleget is kap, amit a bonyhádi önkormányzat (Magyarország) képviselői és a polgármester úr, Oroszki István, ajánlottak fel. A vándorserleget a zsűri minden évben odaítélte a verseny győztesének.

1992-ben az első három helyezett pénzjutalmat is kapott, amit szintén a bonyhádi önkormányzat és polgármestere ajánlott fel.

A szervezőbizottság könyvcsomaggal és oklevéllel díjazza az első három legjobb versenyzőt, ezenkívül minden résztvevő kap egy emlékkönyvet: A SZG Nyelvművelő Egyesület kiadványát.

A különdíjak leginkább könyvjutalmak és táborozások.

A díjakat Hódi Éva, a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület elnöke adja át.

Összegezés:

A Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok keretében a középiskolások számára rendezett beszédművészeti vetélkedő létjogosultságot szerzett az eltelt 9 év alatt.

A verseny igen magas színvonalú és egyre népszerűbb, a tanulók és tanáraik is számítanak és készülnek rá. A közönség sem elhanyagolható, minden évben szép számú érdeklődő jön el meghallgatni a versenyzőket és ott vannak az arra érdemes általános iskolás tanulók is, hogy középiskolás korukra kedvet kapjanak a versenyzésre és a helyükre lépve tovább éltessek a nyelvművelő mozgalmat.

A kísérő rendezvények célja, hogy változatossá, érdekessé és emlékezetessé tegyék a vetélkedő napját. A szünetben a tanulók megtekinthették a kiállítást, a verseny végezetével pedig fordultatos és élvezetes beszédművészeti gyakorlatokon vehettek részt, amit Krekity Olga, Kun János és Wacha Imre tartottak meg párszor.

A tanulók és tanáraik szívesen ismerkednek és barátkoznak, tapasztalatcserét folytatnak, ami emeli a verseny jó hangulatát.

Évről évre erősödik bennük a tudat, hogy nyelvünket nem csak őrizni és ápolni, hanem a szívünkkel is tanulni kell. Beszélni ugyan nehéz, de kell, mert jó, hogy elmondhatjuk, mi a szép,